

4 U papageienregimentu v Českých Budějovicích

Když byl jednoroční dobrovolník Hašek ve funebráckém fraku a s cylindrem na hlavě odkomandován do budějovické kadetky, začal obratem simulovat revmatismus, aby nemusel na manévrech ve sněhové fujavici a v šedomodré uniformě 91. papageienregimentu (nazývaného tak podle papouškově zeleného lemování u krku) šturmovat koňskou železnici Linec-Budějovice a dědečkovu chalupu v nedalekých Mydlovarech. To radši vydržet v Mariánských kasárnách ve špitále u židovského plukovního lékaře Duba (jehož pak ve *Švejkovi* zvěčnil pod jménem dr. Grünstein), který léčil všechny nemoci výplachem žaludku a dvěma glycerínovými klystýry denně! A revmatikům, jak prorokoval už Svatej Václav během „simulantského kursu“ v Praze, ordinoval každodenní procházku v mrazu a sněhu zcela bez šatů, což se nazývalo „celostní šoková terapie chladem proti bolesti“. A to se dalo — tvář v tvář hrozícímu nasazení na frontu — přežít za zpěvu rakouské hymny:

*Zachovej nám, Hospodine,
ve špitále dlouhý čas.
Dej, ať nám tu chvíle plyne
samá sranda, samý špás...*

Ve vojenském špitále u plukovního lékaře Duba hodlal Hašek vydržet co nejdéle, aby si musel zopakovat celý ročník kadetky. V Budějovicích, kde se z ochozu Černé věže nad náměstím otevíral pohled na stovku hospod, kaváren a dupáren a kam se vozily sudy s bílým a červeným vínem z jižní Moravy i od Dunaje a kde se točil Budvar tak velkoryse, že když se někdo pořádně napil piva, měl ve sklenici pořád ještě pivo a ne jenom pěnu.

Toto „vyhnanství“ si však Hašek záhy zhatil kvůli své „kreativitě“ ve vojenském špitále a tajnému životu bohéma mimo Mariánská kasárna. Po vizitách doktora Duba si totiž začal vést vlastní *Krankenbuch des I. R. 91* s fingovanými jmény, horečkami a nemocemi. Vše vyvedeno elegantním rukopisem, jak ho naučili na obchodní akademii a jak to po něm coby zaměstnanci požadovali u pražské banky Slavia.

Hašek jako simulant v budějovické Mariánské vojenské nemocnici, a jak ho později podle fotografie nakreslil přítel Josef Lada

S Krankenbuchem pod paží a zlatým věčkem jednoročního dobrovolníka na rukávě — v bráně Mariánských kasáren mu dokonce salutovali! — maširoval Hašek skoro každý večer přes nedalekou Mlýnskou stoku do hostince Česká chalupa (sapěři prý odtud vyhloubili do Mariánských kasáren tajnou podzemní chodbu). V podkrovní světničce, kterou si tam pronajal, vklouzl do své červené redaktorské vesty a funebráckého fraku. Na bílé barokní fasádě vedle jeho okénka fešná Panenka Maria s předlouhými tmavými vlasy a v modrém rouchu vzpínala ruce k nebi v předtuše, co se s tímhle dobrodruhem v České chalupě a pak i v okolních hospodách a tingltanglech ještě stane...

„Hospodu dobrou dejž mi, ó Pane, a slovo dobrých lidí!“ pozdravil pak civilista Hašek s Krankenbuchem pod paží vinárnu za výčepem, kam měli přístup jen páni.

Byli to středoškolská profesori, knihkupci a milovníci umění, kteří většinou zatáhli útratu i za záškoláky a chudé umělce. V koutě vždy někdo hrál na piano a pan redaktor a spisovatel z Prahy, s teplými kachlovými kamny za zády a s lahvičkou vína před sebou, mezitím četl a předváděl své nejnovější „nemocniční“ humoresky.

A takhle by to bývalo šlo v České chalupě nerušeně dál — ach, Panenka Maria! — kdyby se tam jednoho dne počátkem jara neobjevil budějovický knihkupec a nakladatel pan Svátek s myšlenkou, že s humoristou uzavře smlouvu. Ať to stojí co to stojí.

„Žádné stromy nerostou do nebe, kamaráde!“ kál se později Hašek. „Pýcha předchází pád. Všecka sláva polní tráva. I Ikarus si spalil křídla.

Člověk by chtěl být gigantem, a je hovno, kamaráde. Nevěřit náhodě a factovat se ráno i večer s připomenutím, že opatrnosti nikdy nezbývá, a čeho je moc, to škodí.“

Budějovický knihkupec svým nakladatelským čichem ihned vytušil, koho má s německým *Krankenbuch des I. R. 91* a českým *Švejkm* před sebou: chytráka Švejka coby blba uprostřed světové války! Což by se dalo prodávat po celé podunajské monarchii — a vydělat tak na vydání fenomenálního pojednání s názvem *Slovanský imperialismus a světová válka*. Toto dílo začal sepisovat jiný posluchač budějovické kadetky, loajální český monarchista Johannes Biegler. Chtěl je, pokud by svůj život obětoval na frontě za císaře a za Rakousko, věnovat své vídeňské matce, rozené katoličce, a svému židovskému otci z Prahy.

„Masse macht Kasse!“ lákal pan Svátek svým podnikatelským krédem humoristu Haška. A názorně mu předváděl — v dobách secesní dekadence — jak bohatě ilustrovaný masový náklad Ovidiova *Umění milovati* a *Jak léčit lásku* spolu se spisem *Sexuální excesy na prahu našeho století ve světle Freudovy hlubinné analýzy* v českém i německém jazyce expedoval jako housky na krámě. A jak ještě krátce před vypuknutím světové války vydal ve Vídni *Jihočeskou kuchařku*, kterou pak expedoval do Švýcarska, Alsaska-Lotrinska, Sedmihradska a přes Ukrajinu i Němcům do Povolží, na Kavkaz a do Turkmenistánu. Pan Svátek si rovněž pohrával s myšlenkou (bohužel mu ji zhatila válka) na koupi akcií české firmy Extraphon, nedávno založené v Kyjevě, která dodávala hudební nástroje, gramofony, desky, hudebniny a kuchařské recepty od Dněpru po Sibiř a prostřednictvím filiálky v Baku až na Kavkaz.

„Ve slušný hospodě se rozhovor naváže rychle,“ usmál se onoho teplého jarního večera na Haška pan Svátek.

„V hospodě se kujou pikle, v hospodě má bejt sranda,“ odvětil Hašek.

„Směl bych vás tedy dnes pohostit v budějovických nočních lokálech?“ přešel pan Svátek k věci.

„Taky v Alžíru a ve Vatikánu?“

Tingltanglem Alžír začínala v Budějovicích u nádraží ulička lásky, v purpurově rudých boxech kavárny Vatikán na druhém konci vykřičené čtvrti se pak panstvo scházelo u ranní polévky.

„Všechny cesty vedou do Vatikánu...“ zašklebil se pan Svátek, když jež Hašek ve funebráckém fraku, s cylindrem na hlavě a krankenbuchem zastřeným vzadu v kalhotech následoval tmavými budějovickými uličkami.

Tingltangl Alžír v suterénu na rohu Riegrovy ulice byl jako vždy narvaný k prasknutí. Skoro každý chlap už měl na klíně ženskou. Alžír byl sice stále častěji zavírán kvůli „veřejnému kuplířství“, nicméně debakly na frontě a rostoucí neochota krvácet pro císaře nutily armádu, aby povolila vše, co by mohlo přispět k „posílení bojové morálky“: tedy i DRAŽBU DÁMY V ČERVENÉ MASCE A S PARASOLEM!

Na intimně osvětleném jevišti dražila prokouřeným hlasem sama sebe dáma v červené masce, s bujným poprsím nacpaným do černého korzetu, před

otylými stehny se oběma rukama opírajíc o zatím ještě zavřené paraple. Pak se posadila na stoličku a ve světle reflektorů ta stehna roztáhla. Kdo dámu v červené masce nakonec vydražil, směl jí uvolnit korzet a líbat ji na obrovská prsa a tlusté břicho pod nimi... a pak na ni — bajonet vzhůru do útoku! — padnout, ale jen za otevřeným parapletem, jinak by Alžír musel zavřít.

Pan Svátek by byl dámu s červenou maskou „svému“ autorovi rád vydražil, jenomže Hašek na ženské nebyl, a poté, co jej v Bílých Karpatech na seníku znásilnila mladá Cikánka Mara, už vůbec ne na takovéhle. Takže se nechal v Alžíru vylákat na pódium, ve funebráckém fraku a s cylindrem na hlavě, jen k jakémusi berberskému břišnímu tanci, který mu předváděla od hlavy k patě zahalená korpulentní Fatima: za dunění bubnů a se džbánem vína na hlavě kroutil Hašek bedry jak břišní tanečnice, švihal nohama doleva a doprava s jednou rukou na pupku, druhou napřaženou k Alláhovi... a Fatima mu pak vtiskla džbán s vínem do rukou v očekávání, že s ním a jeho dobrodincem stráví noc...

Jenomže Hašek zamířil s panem Svátkem raději k Železné panně, kde se scházeli jen chlapi a kde se k vrhcábům a mariáši čepoval ze sudu černý Regent. Zde se úplně ponořil do mariáše, aniž by se na něj usmálo štěstí, takže za něj všechny dluhy včetně útraty zaplatil nanejvýš spokojený pan nakladatel.

Po ránu potom pan Svátek zavedl „svého“ rozjařeného autora do kavárny Vatikán, kde jej v jednom z červených boxů pohostil dršťkovou polévkou a teplými zeměmi. Po druhém „černém ďáblu“ si pan Svátek nechal potvrdit na list papíru, vytržený z krankenbuchu:

Potvrzuji, že jsem přijal 50 korun zálohy na knižní vydání frontových humoresek, které budu po dobu 10 let psát pro nakladatelství Svátek v Budějovicích.

S úctou

Jaroslav Hašek, spisovatel

V Budějovicích, 21. dubna 1915

Z vedlejšího boxu se v tu chvíli ozvalo: „Dobré jitro, pane humoristo!“

Nad červeným boxem se vynořila vyhublá tvář s kulatými brejličkami a kozí brádkou. Byl to plukovní lékař Dub, který si v kavárně Vatikán po „zdravotní prohlídce dam“, jak se nazývala jeho dobrovolná iniciativa ve vykřičené čtvrti, četl u snídaně noviny.

„Tak takovou chupe už jsem dlouho nezažil!“ pravil, když spatřil svého revmatika v obnošeném funebráckém fraku. Hašek promptně zastrčil krankenbuch do cylindru.

„Špatné zprávy?“ pokusil se změnit téma pan Svátek s pohledem zaměřeným na vídeňské a linecké noviny.

„Poslušně hlásím, pane plukovní lékaři, člověk nemá věřit všemu, co píšou noviny! Sám jsem býval redaktorem...“ začal Hašek úhybný manévr s cylindrem na břicho, zastrkuje si jako kouzelník druhou rukou *Krankenbuch I. R. 91* zezadu do kalhot.

„Co mi to tady děláte za grimasy, jednorochní dobrovolníku!?“ zahřímá doktor Dub svou oblíbenou frází. „Asi mě ještě neznáte, jinak by vás ty grimasy přešly!“

„Poslušně hlásím, že mě akorát přešlo revma!“ prohlásil Hašek sklíčeně.

„Tak na co čekáte, jednorochní dobrovolníku!? Poklusem klus na vizitu! Tam zažijete tacheles!“ Doktor Richard Dub byl neurolog a psychiatr prchající před zhruba tuctem svých snoubenek z Prahy do Berlína a do Vídně, pronásledován úzkostmi a nočními můrami, že nebude schopen odolat svodům další pacientky na „bumbetlu“, jak nazýval proslulou Freudovu pohovku, a že bude mít na krku o snoubenku víc. Naštěstí pro doktora Duba vypukla světová válka, takže našel útočiště v budějovickém vojenském špitálu a v uličce lásky, trýzněn už jen grimasujícími simulanty, jimž ráno i večer (což si dříve v případě pacientek na pohovce nemohl dovolit) naděloval glycerínové klystýry do zadku, přes den pak výplachy žaludku a procházku na mraze bez šatů.

Vědom si své převahy, rozpráhl doktor Dub nad Haškovým ložem při ranní vizitě paže jak Kristus nad Lazarem:

„Podívejme, podívejme, jak lze berberským břišním tancem vyléčit za jedinou noc revmatismus! No tak vstaňte, jednorochní dobrovolníku, a předved'te nám ho!“

Hašek vyskočil z postele a postavil se do pozoru. Asi byl té noci v Alžírě někdo z kadetky a píchnul to na něj.

„Ostatně je to stará orientální metoda, jak si se džbánem vína na hlavě narovnat páteř,“ šklebil se doktor Dub. „Možná byste se mohl procházet nahý na mraze taky se džbánem na hlavě.“

Hašek se ani nehnul.

„Aha, takže vy se producírujete jen v nočních lokálech! Taková chupe! A tady na marodce na kamarády kašlete?“ pravil doktor Dub sarkasticky. „Pokud jsem to dobře pochopil, váš zdejší mecenáš si přeje, abyste mu po celých deset let posílal humoresky z fronty? Tak co tu ještě děláte v hlu-bokém zázemí, vy, takový talent!“

Načež doktor Dub nadiktoval saniřákovi: „Jednorochní dobrovolník Hašek, aby nám na frontě ve zdraví zůstal: výplach žaludku a klystýr s glycerínem, sbohem!“

U raportu v Mariánských kasárnách, před školou jednorochních dobrovolníků nastoupených do čtverce jak římská legie, vyfasoval Hašek od velitele školy majora Wenzela třicet dnů arestu: nikoli ovšem v Mariánských kasárnách, nýbrž ve vagonu směřujícím na frontu.

Nežli se vlak s Haškovým pěším praporem naloženým do dobytčáků pohnul směr východ, přišla se s „dobrymi vojáky“ na budějovické nádraží rozloučit i baronka von Botzenheim. Rozdala vojáčkům od papageienregimentu soupravy na čištění nehtů, na jejichž víku byly k vidění explodující šrapnely a pod nimi člověk v šišáku, který se hnal s napřaženým bodákem vpřed se slovy:

*Österreich, du edles Haus,
steck deine Fahne aus,
laß sie im Winde wehen,
Österreich muß ewig stehen!*

Což nějaký poeta, co u doktora Duba simuloval padoucnici, aniž by byl schopen snést kus jádrového mýdla pod jazykem, takže mu naopak zpěnili zadek klystýrem, v dobytčáku přebásnil a jódloval:

*Rakousko, vznešený dům,
holarijó,
vystrč svůj úd,
holarijó...
Nenech ho ve větrech vlát,
holarií,
ale stát!*

5 Sodoma a Gomora u Neusiedlerského jezera

V Srbsku ztratil nadporučík Lukáš během jednoho nočního přepadení téměř celou rotu včetně svého koně, kterého si každý důstojník z povolání musel zakoupit sám. Ve Vídni se pak krátce nato zasnoubil se sestrou kadeta Johanna Bieglera, z níž se vyklubala aristokratická panna — žádala si, aby jí vykal i v posteli a jejího těla se až do svatby nedotkl.

„Jebém... popóv... rukav!“ zasakroval nadporučík Lukáš srbsky, poznamenán balkánskou frontou a svými vídeňskými zasnubami, když se dal se sluhou Strašlipkou a polním kurátem Eyblem na útěk ve fiakru z Vídne k Neusiedlerskému jezeru.

V rozpuku opojného jara objížděl nadporučík Lukáš ve vídeňském fiakru vinné sklípky nejprve ve Vídeňském lese s polním kurátem Eyblem, který mu brzy visel kolem krku, a s rozjařeným Strašlipkou na kozlíku vedle na mol opilého kočího. V Gumpoldskirchenu si nechali natočit do demižonu Veltlínské zelené, u Badenu Neuburské a hned za Litavou, po probdělé noci v jakési rákosové čardě u Rusztu s čápy na střeše a cikánskou muzikou mezi kukuřičnými klasy, vzali na cestu do posádkového městečka Most nad Litavou-Királyhida (někdejšího římského polního tábora) ještě jeden demižon Tramínu a pár lahví meruňkovice.

„Protože když do pekla... jebém popóv rukav!... tak na ďábelsky svůdný ženský, dokud nepadnem!“ halekal nadporučík Lukáš.

Když se jednoroční dobrovolník Hašek, zaměstnaný jako „batalionsgeschichtsschreiber“ u velitele 12. pěšího praporu hejtmana Ságnera, oné teplé májové noci poprvé setkal s nadporučíkem Lukášem, ležel mu ve fiakru u nohou zpitý kočí. Nahoře na kozlíku rotoval zpomaleně kolem své osy nezmar Franta Strašlipka, holka pro všechno, otěže pevně v rukou, zatímco nadporučík Lukáš držel v jedné ruce prázdný demižon, druhou rukou objímal polního kuráta Eybla a zoufale hulákal:

*Když se všichni oženili,
já se taky ožením,
vezmu si já starou bábu,
co handluje kořením!*

Od polního kuráta Eybla, který na srbské frontě málem přišel o víru v Boha a navíc ho trýznil celibát, nadporučík Lukáš požadoval, aby hulákal s ním:

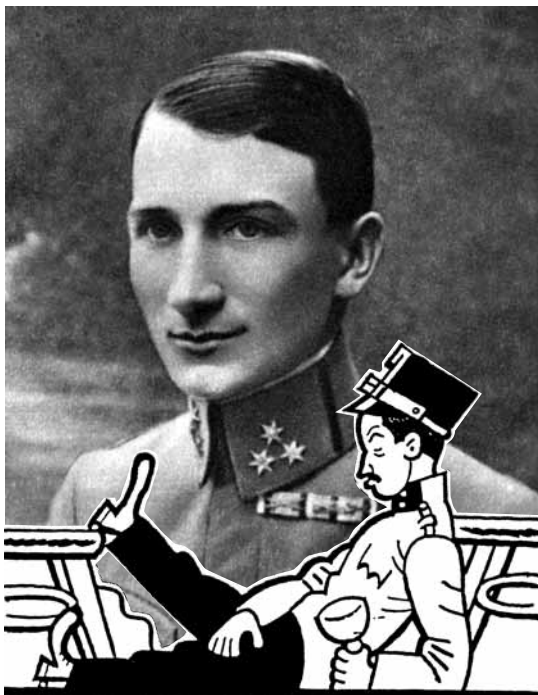
*Šuť sem, šuť tam,
nám už je to všechno jedno,
šuť sem, šuť tam,
nám už je to fuk!*

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus, poslušně hlásím!“ vytáhl se Hašek do pozoru před fiakrem.

„Až na věky amen,“ zamumlal v Lukášově náručí klímající polní kurát Eybl.

„Jednoroční dobrovolník Hašek, poslušně hlásím, svého času ministrant u jezuitů v chrámu svatého Ignáce v Praze, pak zaměstnanec pražský banky Slavia, chovatel psů a spisovatel,“ představil se Hašek. „Kvůli buďdějovickému krankenbuchu z rozkazu pana hejtmána Ságnera písář rotý a batalionsgeschichtsschreiber!“

*Nadporučík Rudolf Lukáš — na srbské frontě ztratil koně
a ve Vídni se nesměl pomilovat se svou snoubenkou*

„Přítel psů... geschichtsschreiber... bravó... hněte sebou!“ zamumlal nadporučík Lukáš a pokoušel se vztyčit nad kočím, který mu ležel u nohou, jenomže padl přímo do náruče Haškovi: „Geschichtsschreiber... spisovatel... vynikající! Jste schopni napsat kondolenční dopis a doručit ho milostivě?“

„Zajisté, pane nadporučíku!“ rozzářil se Hašek, který věřil šanci.

„Tak tedy sdělte mé vídeňské snoubence... ať se jde vycpat se svými manýry... a že mě z toho trefil šlak!“

Mezitím se na kozlíku probral Franta Strašlipka a spatřil nadporučíka v Haškově objetí.

„Co je mi tohle za milosrdného samaritána?“ zíral na Haškovu pěšáckou uniformu se zlatým věčkem jednoholetého dobrovolníka na rukávě. „Helemese, helemese, asi čekatel na důstojnickou a generálskou hodnost!“

„Jaroslav Hašek, kamaráde, vyhozenej z budějovický kadetky a dopravenej v arestantenvagonu do polního římskýho tábora!“

„Cos proved?“

„Léčil jsem si revma v Alžíru břišním tancem...“

„U francouzský cizinecký legie?“

„V tingltanglu Alžír v Budějicích, se džbánem vína na hlavě, místo abych pospíchal na frontu!“

„Vy... vy... příteli psů, spisovatelů a břišní tanečníků... bravó! Na srbskou frontu se vyserte!... Tímto vás jmenuji svým nástupcem!“ Nadporučík Lukáš funěl Haškovi přímo do obličeje. „Vždyť proč bychom měli mstít vraždu jednoho urozenýho páru v Sarajevu... upřímnou soustrast, Veličenstvo... milionama mrtvejch a raněnejch na všech frontách?“

„Pro boha živýho... pane nadporučíku! Ty vaše historiky s ženskejma a chlastem ještě vemou špatnej konec...“ Strašlipka seskočil z kozlíku, aby svého nadřízenýho dostal co nejrychleji do postele.

„Smiluj se Bůh nad tebou, Rudolfe!“ pokřičoval se přitom polní kurát Eybl. „Ty ještě skončíš před válečným soudem!“

„Anebo jako jednoholetý dobrovolník Vodička, poslušně hlásím!“ pravil Strašlipka a vyprávěl Haškovi historiku ze srbské fronty, kvůli níž je přeložili na ruskou frontu: „Vodička, kovanej pacifista, taky začal s těma řečma, že se nemáme chovat jako mstitelé... Pak k sobě v noci, když byl na stráži, přilákal Srby na slivovici: Vy se omluvíte za ten atentát v Sarajevu, káral, a my vás necháme v klidu se kát... Serbien soll nicht sterbien! Živíj! Načež rozjařený bratři po půlnoci pronikli kolem chrápajícího Vodičky až k naší polní kuchyni a vpadli nám do zad. Přitom ukradli nadporučíku Lukášovi koně včetně obou sedlovejch brašen: první s rumem a koňakem a druhou s fajnovým dámským prádlem! A s albem milenek, který jsem zvěčňoval bez toho prádla a obvykle domiloval místo pana oberlajtnanta!“

„Strašlipko... vy dobytku!... pro boha živýho!“

Nadporučík Lukáš už nemohl tu nešťastnou historiku ani slyšet. Místo aby se v hrozcím obklíčení zježil do kruhové obrany a pokud možno vykrvácel v protiútocích, nechal té noci zatroubit k ústupu, aby ušetřil svoji rotu.

„Franto... zatrubte... velký čepobití!“ zavelel nadporučík Lukáš a zhrou-
til se Strašlipkovi do náruče.

„Rozkaz, pane nadporučíku, čepobití!“

Štíhlý a statný Franta Strašlipka, v zimě topič v cihelně kdesi za Prahou
a v létě sekáč doma v jižních Čechách (odtud zřejmě jeho oči, modré jak
chrpy na lukách, a jeho výdrž), si hodil nadporučíka přes rameno jako py-
tel brambor a odnesl ho do baráku.

Opíraje se o milosrdného samaritána Haška, nechal se do baráku odvést
i polní kurát Eybl.

„Ty můj sladkej kluku ministrantská...“ šeptal při tom, „pro tebe ne-
chám obstarat mešní víno... a pak budem spolu celebrovat... Amen!“

Nadporučík Lukáš se pokoušel velet ještě ze Strašlipkových ramen:
„Batalionsgeschichtsschreiber Hašek... kondolenční psaní milostivé
slečně do Vídně... sepsat! Kadetovi Bieglerovi doručit rozkaz: odchod na
noční cvičení... Trasa římské šance Carnuntum a podle Dunaje až k hradu
Děvín u Prešpurku... tam se zakopat! Oficírburš Strašlipka: všechny žen-
ské rezervy stáhnout sem... všechny svlíknout... vyfotografovat... ukojit...
jasný?“

Ještě než nadporučík Lukáš usnul, snažil se přimět polního kuráta Eybla,
aby si s ním zazpíval:

*Má snoubenka jako žába
ve dne v noci studená...
Pravá láska jak peřina
ve dne v noci zahřívá...
šup sem, šup tam...*

Koncem týdne objevil nadporučík Lukáš v operetním divadle v Királyhidě
paní Etelku Kákonyiovou: černého pantera s jiskřivými černými očima
a dychtivě pootevřenou růžovou tlamičkou, s drdolem až do nebe a hlubo-
kým výstřihem až po zadnici.

Paní Etelka seděla v přízemí hned před nadporučíkem Lukášem. Vedle
ní mlčel její manžel, plešatý pán nacpaný do naškrobeného bílého límce.
A z druhé strany se na tu svůdnou bytost usmíval nakrátko ostříhaný na-
zrzlý honvédský major s nakroucenými kníry. (Jak Hašek později zjistil
v pekárně a cukrárně od slovensko-maďarské servírky Mariky, pro niž psal
milostné verše, byl major soudcem u divizního soudu a s diskrétním svo-
lením pana manžela, obchodníka s železářským zbožím, také milencem pa-
ní Etelky, která toužila mít pět dětí, a dosud nic.)

Když na jeviště přihopsaly baculaté černovlasé Maďarky v červených
punčochách a podvazcích a začaly předvádět kankán, bez kalhotek a hlad-
ce vyholené mezi stehny, přiložili důstojníci k očím dělostřelecké daleko-
hledy, v nichž ale (podle Haška ve *Švejkově*) vyholené partie kankánových
tanečnic vypadaly jen jako pohybuující se fialovo-růžové plochy.

„Jak odporné!“ vykřikla paní Etelka na celé divadlo, a německy: „E-kelhaft!“

Černý panter s černým drdolem a svůdným výstřihem na zádech se okamžitě rozběhl k východu, následován nadporučíkem Lukášem.

„Jak odporné!“ plály černé oči paní Etelky, když jí nadporučík Lukáš u šatny pomáhal do večerního pláště. „Opravdu nechutné, nemyslíte?“

„Vskutku, milostivá paní.“

Nadporučík Lukáš stačil ještě paní Etelce políbit ruku. Neboť už se k ní hnali její dva „průvodci“ a maďarsky a německy ji ujišťovali: „Ano, anděli, půjdeme. Je to opravdu nevkusná věc.“

Paní Etelka vsedla do fiakru a poručila kočímu: „Sopronyi utcza... galop!“ Pan Kákonyi se snažil následovat fiakr ve své otevřené limuzíně. Šatnářka poté informovala nadporučíka Lukáše, samozřejmě za příslušnou odměnu, že se jedná o manžele Kákonyiovy, bytem v Királyhidé, Sopronyi utcza 16 v prvním patře, v přízemí že je železářství. Ona prý je Němka ze Šopronu, on Maďar.

Nazrzlý honvédský major se vrátil do divadla a poté ještě navštívil důstojnický bordel U kukuřičného klasu, kde se bavil i velitel praporu hejtman Ságner, tentokrát bez dalekohledu, protože tam baletky většinou o půlnoci svůj kankán zopakovaly, a pěkně zblízka na stolech.

V kavárně U Kříže svatého Štěpána si pak nadporučík Lukáš dodal odvahy lahví koňaku, poslal k čertu Rumunku, která se před ním chtěla začít svlékat, objednal dopisní papír — a nařídil batalionsgeschichtsschreibrovi Haškovi, aby napsal paní Etelce následující dopis:

Milostivá paní!

Byl jsem včera přítomen v městském divadle hře, která Vás rozhořčila. Sledoval jsem Vás již při celém prvním jednání, Vás i Vašeho pana manžela. Jak jsem pozoroval, Váš pan manžel s nejlepším porozuměním díval se na oplzlosti, prováděné na jevišti ve hře, která ve Vás, milostivá paní, působila odpor, poněvadž to nebylo umění, ale hnusné působení na nejintimnější city člověka.

Odpusťte, milostivá paní, že mne neznáte, ale přesto že jsem k Vám upřímný. Viděl jsem v životě mnoho žen, ale žádná na mne neučinila takový dojem jako Vy, neboť Váš úsudek a životní názor shoduje se úplně s mým názorem. Jsem přesvědčen, že Váš pan manžel je čistý sobec, který v zájmu svém vodí Vás, milostivá, s sebou na divadelní představení odpovídající jedině jeho vkusu. Mám rád upřímnost, nevtrám se nijak ve Váš soukromý život a přál bych si pohovořit s Vámi soukromě o čistém umění.

Proto osměluji se, milostivá paní, poprositi Vás o setkání, abychom se blížně čestně seznámili, což jistě neodřeknete tomu, jehož v nejkratší době očekávají svízelné válečné pochody a který, v případě Vašeho laskavého svolení, zachová si v bitevní vřavě nejkrásnější vzpomínku na duši, která ho stejně pochopila, jako ji on sám chápal. Vaše rozhodnutí bude mi pokynem, Vaše odpořád rozhodujícím okamžikem v životě.

Váš nadporučík Rudolf Lukáš

Tento dopis, ukrytý v košíku mezi čerstvými rohlíky a žemlemi z pekárny a cukrárny, předala druhý den ráno paní Etelce fešná slovensko-maďarská servírka Marika. (V Haškových *Osudech dobrého vojáka Švejka* to byl Švejk provázený sapérem Vodičkou, který nenáviděl všechny Maďary, přičemž se milostný dopis dostal do rukou pana Kákonyiho, což mělo za následek bitku na schodech a bitvu národů v Sopronyi utca.)

Fešná kuplířka Marika se zelenýma kočičíma očima a vlasy vyšísovanými sluncem doběhla, mezi opálenými prsy zeleného egyptského skarabea na koženém řemínku, pod sukni bez kalhotek, se od jednorozných dobrovolníků a důstojníků nechávala milovat jako žena i muž zároveň. Nyní hlásila „svému“ poetovi Jaroslavovi: „Etelka přijde! Sraz v ateliéru nad vinicí u Breitenbrunn, s čapím hnízdem na střeše a starým ořechem nad studnou. Přijede zítra při západu slunce na své bílé kobyle. Já už tam budu. To si tvůj nadporučík něco užije!“

Marika v tom fotografickém ateliéru uklízela, krmila rybičky v akváriu a zalévala nádhernou palmu. Excentrický umělec a notorický alkoholik, krátce předtím poslaný na protialkoholní kúru do uzavřeného ústavu, fotografoval nahou Mariku pod palmou, se zlatými rybkami v akváriu a s jednou kluzkou červenou rybičkou mezi stehny, zapletenou do křovisek jejího Venušina pahorku. Kolorovanými fotografiemi lákal secesní umělec budapeštské a vídeňské milovnice umění, aby přijeli obdivovat „vílu z Bílých Karpat“, jak Marice říkal, a na bakchanálie do svého ateliéru.

„Poslušně hlásím, pane nadporučíku, že servírka Marika doručila náš dopis paní Etelce osobně!“ oznamoval Hašek veliteli roty nadporučíku Lukášovi. „A že milostivá přirajtuje zejtra po západu slunce k ateliéru nad breitenbrunnskou vinicí na svý bílý kobyle, tam, kde je na střeše čapí hnízdo a starej vořech nad studní. Fešná Marika bude u toho, pane nadporučíku, to něco zažijete!“

„Všechno fotografovat?“ zamžikaly touhou zvlhlé oči Franty Strašlipky.

„Co nejpřísněji utajit!“ pravil stratég a hrdina ženských srdcí Lukáš s mapou pohoří Litava, Neusiedlerského jezera a Dunaje až k Prešpurku před očima. „Objekt ateliér zašifrovat jako čapí hnízdo a brát v potaz jako místo nočního cvičení!“

O plánovaném „nočním cvičení“ se ovšem nesměl za žádnou cenu dozvědět Lukášův švagr in spe Johann Biegler. Dostal tedy rozkaz: „Kadet Biegler s rotou... směr staré římské šance Carnuntum pochodem vchod! Nepřítele vytlačit podél Dunaje až na kótu 514 Děvín před Prešpurkem, tam vyhloubit zákopy pro ležící střelce, držet pozice, očekávat další rozkazy!“

Polního kuráta Eybla pak poslal nadporučík Lukáš k Neusiedlerskému jezeru pro Trámín a meruňkovici. Hašek měl všechny demizony nenápadně dopravit do ateliéru, polní kurát Eybl zaplatit v Rusztu a nadporučík Lukáš všechno uhradit z příští gáže.

„Kde ale tu příští gáži dostanem, na Balkáně? V Haliči?“ pokřižoval se polní kurát Eybl, který za narychlo připraveným nočním cvičením tušil odjezd na jih nebo na východ.

Bylo po senoseči, nad vinicemi od Breitenbrunnu až k okraji lesa litavského pohorí už stály kupky svěžího sena.

Onoho dusného podvečera se v dálce nad pusztou a nad Dunajem schylovalo k bouřce. Dole nad Neusiedlerským jezerem se vlaštovky v letu dotýkaly vln. Na střeše ateliéru klapala čapí rodina zobáky, jako by tu bouřku chtěla zažehnat.

Marika pobíhala v ateliéru polonahá a uklízela. Hašek, před světovou válkou redaktor pražského časopisu *Svět zvířat*, svlékl uniformu papageienregimentu a věnoval se rybkám v akváriu: nosil vodu ze studny a odstátou vodou zaléval nádhernou palmu, pod níž stálo kanape pokryté hedvábným tyrkysovým kobercem.

„Pojď, poeto, a básni...“

Na kanapi, aby měla po zbytek večera pokoj a vysloužila si básničku, si dala zpacená Marika chvíli hladit opálená záda a široký bílý zadek... a pak se nechala pomilovat jako mužský, se zelenýma kočičíma očima doširoka rozevřenýma — zelený egyptský skarabeus jí přitom poletoval mezi ňadry sem a tam — a jako by ji ta kožená šňůrka měla uškrtit, vykřikovala: „Márja a Józef... joj!... Jézus Marjá...! Jé... jé... joj Jézus... jéč!“

Nakonec se ještě nechala u studny namydřit a vydrhnout. Nahá, se zeleným broukem mezi mokřými ňadry, pak vklouzla do zlatě zdobené secesní řízy. A poslala svého poetu do kupky sena na kraj lesa. Tam si Hašek zřídil pozorovatelnu, ukrytý před patrolami a chráněný před mračny komárů. Odtud měl dalekohledem sledovat okolí a zalarmovat ateliér dole pod starým ořechem, pokud by se za bílou kobylou paní Etelky objevil plešatý pan manžel nebo nakrátko ostříhaný honvédský major.

Při západu slunce se mezi vinicemi objevila bílá kobyla s nadporučíkem Lukášem v jednom sedle s paní Etelkou. Ta měla dlouhé tmavé vlasy spletené ve dva copy svázané červenými mašličkami. Sluha Franta Strašlipka pochodoval za koněm, v ruksaku kameru s kazetami a magneziový prášek na snímky bleskem. Za nimi na černém koni jako zadní voj hejtman Ságner.

Když nadporučík Lukáš pomáhal Etelce sesednout z koně, nadmuly se její stříbřitě protkávané letní šaty ve vzduchu jako deštník: nohy jí až ke stehnům obehávaly tytéž červeňoučké hedvábné punčošky, jaké nosily kankánové tanečnice, a pod černou šněrovačkou zahalovaly Etelčin temný porost ďábelsky rudé, černě lemované krajkové kalhotky.

Hašek zavedl Etelčinu bílou kobylu a Ságnerova vraníka na kraj lesa, povříslsem jim svázal přední nohy a nechal je, aby se za setmění napásli. Z voňavé kupky sena se mu otevřel výhled na temnou oblohu, v dáli nad pusztou a nad Dunajem se blýskalo... Franta Strašlipka v rozepnuté vojenské košili usnul pod ořechem navzdory hlasitému klapání čapích zobáků na slaměné střeše.

V ateliéru zpívali nadporučík Lukáš a hejtman Ságner zprvu kuplety, temný mezzosoprán paní Etelky se pokoušel o operetní melodii, zatímco

Maričin hlas poznamenaný slovensko-maďarským folklórem toužil po cikánské hudbě... Brzy se ale uvnitř rozhostilo ticho. A najednou zasténal temný hluboký hlas Etelky Kákonyiové, jako kdyby konečně rodila: „Oh, Héerr... oh, Rúudolf... héerlich... Rúudi...! Wie héerlich... Rúu... dii...!“ Maričin čardášový hlas výskal s Etelkou: „Pane hejtmane... Vy... jézusmarjá...! Vy zvíře... pane hejtmane... ty zvíře... joj!... Jézus... Marijá...! Jézus... jée...!“

Strašlipka pod ořechem se tím křikem probudil.

Ve dveřích ateliéru se po chvíli objevil vrávorající nadporučík Lukáš v rozepjaté důstojnické blúze, pod ní Etelčinu černou šněrovačku.

„Strašlipka... nástup!“

Na fotografii z léta 1915 uprostřed s cigaretou Franta Strašlipka, vedle něj pohublý Hašek

Franta Strašlipka vyskočil, nezapínaje si ani uniformu.

„Všecko fotografovat, poslušně hlásím?“

„Splnit dámám, co jim vidíte na očích!“

Vzápětí vzplály v ateliéru namodralé magneziové ohně jako před nočním útokem v poli, a ozývalo se stále hlasitější Etelčino sténání: „Oh Héerr... oh Herr Hauptmann... héerlich... oh, Héerr!“ Mezitím klapot čapích zobáků... a jako by blyskavice nad Dunajem uhodila přímo do domu, také Maričin křik: „Joj... Marjá a Józef! Jsi to ty, Fránci nebo... Rúudi...? Joj, ty zvíře... Franci!... Jézus... joj, Rúudi... jée...!“

Té noci Hašek neusnul, neboť psal básničku na rozloučenou:

Királyhida

*My přišli tam,
když stromy v květu stály
a chrousti zapadali v aleje;
my lecčehos se věru nenadáli
a ztratili tam všechny naděje.
Již první den když slunce zašlo,
tu zklamání svou cestu našlo
a řekli jsme si: — Vida,
toť tedy Királyhida.
Což přeloženo v jazyk náš:
tu je bída, samá bída...*

*Mizerná vína, ještě horší pivo,
v kantýnách úsměv židovky —
tu je ti, hochu, u srdce tak tkливо
jak při sklenici teplé sodovky.*

*Ve městě dívky ztratily květ mládí,
neb každý regiment tu trhá lilie,
vrboví u Litavy ku hříchu je svádí
jak vojenské to úkol misie.
A druhý den pak krokem vratkým
obíhat dlouhé cvičiště —
my s úsměvem se rozloučili sladkým
nevidět Hidu nikdy napříště.*

Tři dny nato zaujala rota nadporučíka Lukáše postavení na kraji lesa nad breitenbrunnskými vinicemi. Při nadcházejících manévrech se měli Lukášovi „Srbové“ za svítání vyřítit na „Austrijáky“ hejtmana Ságnera, kteří se opevnili dole pod vinicemi.

Nadporučík Lukáš dorazil k ateliéru na bílé kobyle, kterou mu včetně sedla věnovala paní Etelka. Dvě brašny si nadporučík Lukáš obstaral sám: v jedné z nich měl několik lahví maďarské barack pálinky a osmdesátiprocentního třtinového rumu, zabalené do Etelčiných červených hedvábných punčoch a krajkových kalhotek. Druhá brašna byla vyhrazena na Strašlipkovy expresně vyvolané snímky milostné noci a na kondomy objednané u vídeňské firmy J. Reif („diskrétně tucet 2 až 20 korun, katalog zdarma“).

Nic netušící kadet Biegler pochodoval s Haškem za bílou kobylou, jeden loajální český monarchista, druhý pro svou loajalitu a mlčenlivost jmenovaný hejtmánem Ságnerem kvartýrmachrem, takže si ti dva neměli co říci.

„Hašek... i s kobylou na kraj lesa!“ zavelel nadporučík Lukáš, když v ranní mlze jeho „Srbové“ spustili palbu na „Austrijáky“ hejtmána Ságnera dole pod ateliérem.

Z vinic náhle zasyčel k nebi oranžový déšť: „Plyn! Nasadit masky!“ Do rozplývající se mlhy pak zelený déšť: „S bajonety do útoku...! do protiútku!“ A kulometná palba vyhnala čápy ze střechy ateliéru, nikoli však vlaštoky z oblohy. Teprve na sklonku dne oznámila červená signální raketa nad Litavou konec manévřů. Bez Haška — ten zůstal na kraji lesa, kde poskakovala bílá kobyla s povříslm na předních nohách, vybírala si z „rakouské kupky“ čerstvé seno a na „maďarské vinici“ štavnaté mladé lístky révy...

Až za dva týdny — to už 12. pěší prapor hejtmána Ságnera odjel s nadporučíkem Lukášem a jeho bílou kobylou na frontu — načapala Haška v jedné z „maďarských kupek“ sena nad Neusiedlerským jezerem honvédská patrola.

„Lófasz a piczádba, büdös Czehek!“ pokřikovali Maďaři cestou do Királyhidy (co to znamená, dozvěděl se Hašek až o tři roky později na Urale, když to halekal jistý navracející se maďarský zajatec na česko-slovenské legionáře: „Košskej pyj do vaší zpizděný řiti, smradlaví Češi!“ Za což byl Maďar do krve zmlácen a Transsibiřská magistrála na dva roky obsazena Čecho-Slováky).

V maďarském garnizonním vězení v Királyhidě infanteristu Haška s papouškově zeleným lemováním kolem krku a zlatým věčkem jednorozčáka na rukávě strčili ihned do ajnclíku, protože se na všechny maďarské otázky jen šklebil, aby získal čas a nemusel na frontu.

„Szerb kém... srbskej špión!“ zněl verdikt honvédského vyšetřujícího soudce. Nebyl jím nikdo jiný než onen nakrátko ostříhaný nazrzlý major s knírem, kterého Etelka Kákonyiová od té doby, co za letní noci pod čapím hnízdem nad breitenbrunnskými vinicemi otěhotněla, nemohla ani cítit. Což ovšem majora nikterak nevyvedlo z rovnováhy, neboť měl svůj bordel U kukuřičného klasu s kankánovými tanečnicemi, kde se bavili i jeho kolegové od rakouského divizního soudu.

„Za špionáž provaz!“ zněl za války rozsudek c. a k. vojenských soudců. „A za dezerci nebo protistátní propagandu, prosím pěkně, zastřelení!“

Právě díky takovému rozsudku měl být Haškův druh v cele, buddhista-lamaista a pacifista kuchař Perníček, z milosti „pouze“ zastřelen. Hlásal totiž, že na jatka nelze hnát ani dobytek, ani lidi. A odmítal vařit guláš z hovězích mrtvol. Proti pokrmům z vepřového masa však ve shodě se svou filozofií nic nenamítal: chlupeaté knedlíky plněné sekaným vepřovým s cibulí (po burjatsku „pózy“) byly totiž v buddhisticko-lamaistických klášterech v Zabajkalí a v Mongolsku považovány za největší lahůdku.

Když se kuchaři v Királyhidě dozvěděli, že jejich kolega má být zastřelen kvůli volům, uvařili mu — a tedy i „srbskému špiónovi“ v jeho cele, který měl být oběšen — hory chlupeatých knedlíků plněných mletým vepřovým a sypaných škvarky.

Onoho dne, kdy měli být buddhista-lamaista Perníček a anarchista-pacifista Hašek popraveni, zjevil se v cele smrti v pravý čas spasitel — polní kurát Eybl.

Důstojný pán se totiž zdržel v jedné rákosové čardě u Rusztu při cikánské muzice a Tramínu a zmeškal odjezd praporu hejtmána Ságnera na frontu. Před důstojnickým bordelem U kukuřičného klasu vzápětí narazil na nazrzlého honvédského soudce od rakouského divizního soudu, který si s sebou přivedl snědou krásku ve zlatě zdobeném secesním rouchu a se zelenýma kočičíma očima. Haškovu padlému andělovi se pak od pánů z vojenského soudu, jak maďarského, tak rakouského, podařilo „vymilovat“ následující ortel:

Superordinační delikt si mohou odsouzení odsloužit chrabřým a řádným chováním v poli. Tímto se proces až do konce války zastavuje a může být obnoven při příštím přestupku.

NA BĚLEHRAD! NA BĚLEHRAD! stálo načmáráno na arestantském vagonu u Neusiedlerského jezera, kde za mříží seděli opozdilci Hašek a Perníček. S polním kurátem Eyblem jako třetím při partičce mariáše!

Vlak s arestantským vagonem mezi dobytčáky se však od starého římského tábora Királyhidy nevydal směrem do Srbska, nýbrž (jak to líčí Hašek v *Osudech dobrého vojáka Švejka*) přes Budapešť a Karpaty na ruskou frontu do Haliče.

Má dobrodružství s Haškem a Švejkm

Když jsem v letech 1952-1957 studoval na Masarykově univerzitě v Brně bohemistiku a rusistiku včetně povinného dialektického a historického materialismu, připravovali nás na „katedře vojenské výchovy“ na „průnik do imperialismu radioaktivně zamořeného prostoru“. S vojenskými knížkami pro důstojníky a generály v kapse. Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka* jsme tehdy citovat nesměli, pokoušeli jsme se však Švejka napodobit.

Naše švejkovská neposlušnost přinesla své plody. Po pražské studentské demonstraci na jaře 1956 byli skoro všichni studenti vojenských kateder ministrem obrany degradováni. Od nového vrchního velitele Nikity Chruščova jsme zároveň obdrželi rozkaz, abychom pod nejpřísnějším utajením vzali na vědomí zločiny jeho předchůdce Stalina, obratem nastolili pravý komunismus a přetrumfli Američany.

Radovali jsme se, že lágrý se ruší a že nám v době „oblevy“ bude milostivě dopřáno demokracie. Takže jsme slavili v brněnských ulicích majáles a na brněnském Výstavišti uspořádali obrovskou recesistickou akci „Muzeum dobrého vojáka Švejka“ a „Delfská věštírna“. Měli jsme neočekávaný úspěch. Mezi oněmi dvaceti tisíci návštěvníky, kteří si dělali legraci z c. a k. minulosti i z komunistické budoucnosti, bylo však několik Haškových vrstevníků, kterým zmrzl smích na rtech: protože v našem muzeu našli jen Ladova Švejka, kolorovaného v duchu dogmatu lidovosti socialistického realismu jako starého „blbouna roty“.

Kde ale zůstal ten mladý, mazaný Josef Švejk, jak ho Lada zvětšil ve dvacátých letech s rysy jeho stvořitele Jaroslava Haška? ptali se nás pa-

mětníci. A kde máte Haška alias Švejka jako zajatce ruského cara, jehož pravoslavnou víru přijal? A proč tady není žádná fotografie československého legionáře Haška, který považoval Lenina za „agenta německého generálního štábu“? Kdy ukážete Haška jako lidového anarchistu světové sociální revoluce, bojujícího v Moskvě a na Volze za demokratické sověty a proti samovládě bolševiků, kteří ho nakonec dostali? A kde ho máte jako německo-turkestánského trotha a Švejka na Volze, kde bojoval o holé přežití? A jako rudého Čingischána, který se snažil dobýt Mongolsko od Bajkalu a pak se probít se svým čínským přítelem Váňou Čangem do Tung-fang kung-še (komuny Východu)? Bez své mladé ruské ženy Alexandry-Šury i bez tchyně... A kde máte Haška jako agenta Kominterny, přeloženého za trest i s „kněžnou“ Alexandrou ze sovětského Ruska do Prahy? Haška, který se vykašlal na celou kremelskou proletářskou revoluci a místo toho začal psát v Praze na Žižkově u piva a slivovice *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové i občanské války zde i v Rusku?*

O deset let později, v létě 1967, kdy už se nápor Pražského jara nedal zdržet, jsem se na zámku Československého svazu spisovatelů na Dobříši setkal s Petrem Bogatyrevem, profesorem české a slovenské literatury na moskevské univerzitě, a s jeho ženou Tamarou. Daroval jsem Bogatyrevovým svůj satirický debut *Černá jízda* z roku 1966 a oni mne pozvali ke stolu a na večerní procházky po zámecké oboře a na Čapkovu Strž. O literární avantgardě dvacátých let v Praze jsem se tehdy od Bogatyrevových dověděl víc než za celou dobu svých univerzitních studií.

Petr Bogatyrev patřil na počátku 20. let s přítelem Romanem Jakobsonem k československo-ruskému kroužku, který se pravidelně scházel ve Vile Tereza, prvním sovětském „diplomatickém“ zastupitelství v Praze, které vedl Haškův bývalý ukrajinsko-sovětský vrchní velitel Antonov-Ovsejenko. Pod jeho diskrétním patronátem začal Petr Bogatyrev s Gretou Reinerovou z Prahy překládat Haškova *Švejka*. Rukopis přečetl jak Roman Jakobson, tak Antonov-Ovsejenko, který napsal předmluvu k leningradsko-moskevskému vydání z roku 1929 (kvůli které se Haškův ruský *Švejk* dostal po roce 1938 na seznam zakázaných knih: poté, co byl Antonov-Ovsejenko na Stalinův příkaz odvolán ze sovětského konzulátu z Barcelony do Moskvy a tam popraven).

Vzpomínám si, jak mi Bogatyrevovi kladli roku 1967 na srdce: „Kdybyste někdy psal o Haškových dobrodružstvích v eurasijském Rusku, pokuste se ostře postihnout jak tragickou, tak i komickou stránku ruské revoluce.“

V létě roku 1968, kdy už bylo Československo obklíčeno raketami a tanky senilního vrchního velitele Brežněva, podařilo se mi ještě dostat se do Haliče, kde jsem navštívil rodinu svého otce pocházejícího od Sokalu.

Až sem se v červenci roku 1915 dostala 11. pěší rota s Haškem a jeho nadporučíkem Lukášem, která bezprostředně po příjezdu musela šturmovat Rusy drženou kótu 254, horu Sokal. (Což už Hašek nestačil zapsat, protože po mnoha zabijačkových žranicích na Českomoravské vrchovině zemřel 3. ledna 1923 v Lípnici a „geograficky“ tak pohřbil i svého *Švejka*, a sice uprostřed prasečích hodů na faře v Zóltance mezi Lvovem a Sokalem.)

Stál jsem tu tehdy s pocitem, že jsem dítě štěstěny, která si vybrala právě mě, abych dokončil Haškova a Švejka dobrodružství za řekou Bug.

U řeky Bug jsem však nemyslel jen na pohublého horlivého anarchistu a pacifistu Haška, který zde hned po příchodu pěší roty nadporučíka Lukáše podnikl první pokus o přeběhnutí k Rusům. Můj ukrajinský otec Petr (Petro) Gan, narozený roku 1893 ve vesnici Borjatyn u Sokalu, c. a k. jednorozční dobrovolník stejně jako Hašek, zde totiž na rozdíl od něj držel pozice za císaře Františka Josefa I. do úplného konce.

Západní Ukrajinci k tomu měli své důvody. Díky tolerantní kulturní politice c. a k. monarchie (a taky americkým dolarům mého dědečka Trofyma, který pracoval od roku 1902 u Forda v Detroitu), mohl otec odmaturovat na ukrajinském humanistickém gymnáziu, založeném v Sokalu před první světovou válkou. Něco takového by bylo za řekou Bug v ruském impériu nemyšlitelné, protože tam na základě Stolypinova dekretu z roku 1910 žádná „Ukrajina“ ani „Ukrajinci“ neexistovali, pouze „Malorusko“ a „Malorusové“. Rakouská monarchie však jakožto evropský právní stát zaručovala Ukrajincům maximální svobodu tisku, shromažďování i náboženství. A za to se modlili sokalští Ukrajinci v řecko-katolickém kostele, sokalští Poláci v kostele římsko-katolickém i sokalští Židé ve dvou monumentálních synagogách.

U řeky Bug v létě roku 1968 mně na jedné straně imponoval Haškův satirický pohled na c. a k. byrokracii a válečnou mašinerii (z níž se pokusil uprchnout k Rusům), na druhé straně jsem musel ocenit loajalitu ukrajinského c. a k. poručíka Petro Gana a českého kadeta Johanna Bieglera, kteří hájili politické a sociálně-kulturní svobody konstituční rakousko-uherské monarchie proti velkoruskému šovinismu a imperialismu až do hořkého konce.

U řeky Bug se můj otec coby štábní důstojník tzv. Sokalské brigády pokoušel bránit proti bolševikům a Polákům také Západoukrajinskou lidovou republiku, vyhlášenou v listopadu 1918 ve Lvově. Poražen roku 1920 ve své rodné Haliči od obou stran, eskortoval ještě po úzkých evropských kolejnicích zlatý poklad Západoukrajinské lidové republiky na západ... Pak vystudoval v Praze ekonomii a v demokratickém a multikulturním Československu našel nový domov ve Slezsku, kde k jeho nejoblíbenějším deseti dílům světové literatury, pro mne tedy už od kolébky, patřily Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka*.

Když jsem se roku 1968 jako redaktor Svobodné televize Morava a autor satirického knižního debutu *Černá jízda* (Brno, Blok 1966) raději stáhl před sovětskými tanky od Slavkova do Rakouska, napadla mne tam u vína opojná idea: že prodloužím *Osudy dobrého vojáka Švejka* od Sokalu přes říši carů a komisařů až na druhý konec Eurasie a do Šanghaje...

Nejdřív jsem chtěl vzkřísit Haškova Švejka u Sokalu na Bugu. Chvilí trvalo, než jsem si uvědomil, že Švejk je Haškův „autobiografický“ výtvor, který je nenapodobitelný a už vůbec ne „přesaditelný“ do jiných dob. To naznačilo i několik pokusů v české literatuře dvacátých a třicátých let, stejně jako Brechtův *Švejk v druhé světové válce* i pětisetstránkový román

Helmuta Putze *Osudy dobrého komunisty Švejka*, vydaný roku 1965 v Mnichově. Hlavním důvodem, proč všechna pokračování Švejka ztroskotala, však byla skutečnost, že skutečná Haškova dobrodružství v říši posledního cara a komisařů nikdo neznal, protože on sám je konspirativně „zaretušoval“ a cenzura v „socialistickém táboře“ o nich mlčela.

Lékař a spisovatel František Langer, Haškův nejbližší přítel, spoluautor a znalec jeho dobrodružství v Čechách i v Rusku, tvrdil již ve své době: „*Haškův život (...) lze považovat za větší humoristické dílo než jeho tvorbu.*“

Sergio Corduas, lektor italštiny na Masarykově univerzitě, konstatoval ve znormalizovaném Československu v roce 1976, že legráckami kolem dobrého vojáka Švejka a oficiálním mýtem o „dobrém rudém komisaři Gašekovi“ se jen odvrací pozornost od skutečného Haška. Sergio Corduas tehdy prohlásil: „*Jaroslav Hašek je velký mýtus. Vstoupit do mýtu, hledat fakta a postihnout profil je těžké... (...) Jsem přesvědčen, že Haškova velikost může vyplynout pouze z pozorného zkoumání jeho života a z vážné literární analýzy jeho díla, aby se teprve potom došlo zpět k mýtu.*“

To jsem si uvědomil během mezinárodní haškovské konference pořádané 24.-27. června 1983 v Bambergu u příležitosti Haškových 100. narozenin. Jako lektor ruštiny na slovanském semináři univerzity v Göttingenu jsem tehdy zprostředkoval ruský jazyk a tím i rusko-sovětské dějiny a kulturu, které byly v Sovětském svazu a tzv. „socialistickém táboře“ tabu.

Po haškovské konferenci jsem nejprve napsal devadesátistránkovou kontextuální studii *Jaroslav Hašek als Rotarmist an der Wolga 1918 (Überlegungen zu Hoffnungen, Enttäuschungen und Švejkjaden inmitten der Russischen Revolution)*, kterou vydalo nakladatelství Peter Lang ve Frankfurtu roku 1989 v edici West Slavic Contributions. Co se Haškových spolubojovníků v ruské revoluci týče, vyšla již roku 1987 ve sborníku k narozeninám prof. A. de Vincenze v mnichovském nakladatelství Otto Sagner moje životopisně-bibliografická studie *Mit Hašeks chinesischem Freund Chén Chang-Häi alias Vanja-Chang unterwegs zu Bajkal (Überlegungen zu Hašeks weltrevolutionärem Umfeld in Asien 1920 — mit einem Abschiedsfoto von Hašek und Vanja-Chang am Irkutsker Bahnhof am 24. 10. 1920 und einem Beitrag von Gabriel Hong „Zur Bestimmung der Lautwerte im Namen des Vanja-Chang“*. Neboť bez přesných bibliografických údajů v latinské, čínské a ruské transkripci by pátrání po Haškových zmizelých přátelích, příp. nepřátelích, zůstalo neúspěšné.

Když jsem v polovině osmdesátých let psal svoji kontextuální studii o Haškově pochodu od Dněpru k Bajkalu roku 1920, zalistoval v rukopise můj kolega prof. Ilja Koněv, literární historik ze Sofie, a vzdychl: „Pavle, na tohle přijde dvacet vědců někdy za dvacet let. Škoda tak veselého tématu!“

Tehdy jsem začal psát Haškova dobrodružství v Rusku jako šelmovský román a pokusil jsem se zachytit — pamětliv upozornění Bogatyrevových na tragikomičnost ruské revoluce — všechny donkinchotérie Haška dezertera, anarchisty a „sociálního“ světového revolucionáře.

Kontextuální studie i román jsem psal v němčině. Zmobilizoval jsem

k tomu němčinu své berlínské babičky a rakousko-slezské matky a obohatil ji o českou němčinu, češtinu, polštinu, ukrajinštinu a ruštinu svých dětských a mladých let prožitých v Československu a v polsko-německo-sovětsko-ukrajinském městě Lvově. A také o jidiš své babičky a chudých haličských Židů z Belzu u Sokalu. K němčině jsem se však uchýlil i proto, že jsem se v Československu po roce 1968 ocitl na seznamu „zakázaných autorů“ a vydání odtabuizovaného románu o Haškově ani kontextuálních studií jsem si v „socialistickém táboře“ nedovedl představit.

Doufal jsem, že i ve východní Evropě dojde k „velkému procitnutí“, jak prorokoval v Brně můj lektor marxismu-leninismu a posléze profesor sociologie Jaroslav Šabata. První knihu Haškových dobrodružství jsem proto pojmenoval *Das grosse Erwachen* (Velké procitnutí) a vydal ji v září roku 1989 vlastním nákladem v Göttingenu. O dva měsíce později už u Brandenburské brány bouchaly lahve šampaňského a bylo slyšet „velké procitnutí“ až do Zabajkalí...

Pátého září 1991, po více než dvaceti letech, jsem konečně směl odletět s Aeroflotem z Berlína-Schönebergu do Sovětského svazu. Do Ruska mne vyslala nová demokratická Obec spisovatelů, abych tam — ještě v péči rozpadajícího se sovětského Svazu spisovatelů — putoval bez jakýchkoli tabu po stopách Jaroslava Haška.

IMPÉRIUM SE ZHROUITILO! oznamovaly toho dne palcové titulky na první straně Pravdy spolu s podtitulem: BUDE EXISTOVAT LEGÁLNÍ KOMUNISTICKÁ STRANA? Skupina Rusů zabalila do Pravdy litrovou láhev vodky z duty free, aby si v letadle na tu událost nenápadně přiřukli. Kdesi nad Odrou a Vislou jsem si onoho historického dne kladl otázku, co vlastně zapíjejí: konec impéria, nebo znovuzrození legální Komunistické strany?

V Moskvě jsem se nejprve vydal po stopách Haškovy anarchistické vzpoury v březnu 1918. Pak jsem odletěl přes Sibiř do Ulan-Ude. Podél mohutné řeky Selengy jsem podle Haškovy humoresky *Malé nedorozumění* odjel od Bajkalu k bývalému filozofickému centru lamaistického buddhismu (později lágru GULAGu) na Husím jezeře nedaleko mongolské hranice.

Zkoušel jsem si představit, jak asi Hašek se svými burjatskými a mongolskými přáteli v divokých stepích Zabajkalí prožíval střet komunismu s šamanismem a lamaistickým buddhismem. V širokém dalekém údolí Selengy — po všech bolševických ateistických pogromech — se znovu zaskvěly v plné nádheře zlaté střechy ivolginského kláštera, nového duchovního centra lamaismu. Vchod do pagody-modlitebny hlídají nalevo i napravo dva světležlutí amurští tygři, každý s jednou tlapou na magické světlemodré zeměkouli: duše člověka, který vejde dovnitř a vyjde, je prý očištěna ode všeho zla. Všechno zlé a chorobné zažehnávají i prastaré šamanské kameny.

Na Husím jezeře u mongolských hranic mě také osvětila myšlenka, že Jaroslav Hašek byl vlastně jediný „západní“ spisovatel světového významu, který se přes Eurasii — jako zasněžený a permanentně porážený lidový anarchista a *sociální* revolucionář, před očima demokraticky oživující Čínu po studentské revoltě 4. května 1919 — dostal až do země Čingis-

chána. Žádný jiný spisovatel jeho tisíciletí — ani Marco Polo, který prý diktoval své vzpomínky z jiných zdrojů — nezažil takovou asijskou odyseu.

Očištěn v nitru ode všeho zlého, odletěl jsem ze Zabajkálí přes Moskvu na Ukrajinu, do Kyjeva a po širokých ruských kolejích jsem nakonec znovu dorazil do Sokalu na Bugu. V podzimním světle jsem si vyfotografoval kótu 254, horu Sokal. Na kraji městského parku jsem narazil na trosky monumentální synagogy, kde v létě roku 1915 sídlil štáb c. a k. Železné brigády. A právě když jsem si chtěl vyfotografovat silně zdi porostlé břízami, přitánčila před synagogu mladá Ukrajinka, učitelka a choreografka, která se později stala mou ženou a matkou našich dvou synů.

Cestou po úzkých evropských kolejnicích jsem ještě prozkoumal Haškova-Švejnova stanoviště Most nad Litavou-Királyhida, Budějovice a Prahu.

Po této eurasijské odyseji jsem pochopil, že bych vyprávění o Haškových osudech neměl začínat až u Sokalu, v návaznosti na *Osudy dobrého vojáka Švejka*, ale už v Praze, kde Švejk v první kapitole zasahuje do světové války.

Po návratu z Ruska jsem začal Haškova dobrodružství po zásáhnutí do světové války psát nejprve česky (ve svazku *Osudy c. k. anarchisty Jaroslava Haška v říši carů a komisařů* vyšla roku 1995 v Okresním vlastivědném muzeu v Havlíčkově Brodě první kniha s názvem *K červánkům v carské říši*). K pochopení dalších souvislostí jsem sepsal ještě kontextuální studii *Jaroslav Hašek in der Ukraine 1917-18 und im Frühjahr 1919* (vyšla ve sborníku *Beiträge zum XII. Internationalen Slavistenkongress in Krakau 1998* v nakladatelství Otto Sagner v Mnichově).

Poslední kontextuální studie *Abenteuer des asiatischen Weltrevolutionärs Jaroslav Hašek unterwegs vom Bajkal in die Mongolei im Herbst 1920* vyšla ve sborníku věnovaném profesoru R. Lauerovi ve Wiesbadenu roku 2000, v českém nepřesném překladu roku 2001 ve sborníku 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky *Česká literatura na konci tisíciletí II.* pod názvem *Dobrodružství asijského světového revolucionáře Jaroslava Haška cestou od Bajkalu do Mongolska na podzim 1920.*

Na tomto pražském kongresu v červenci roku 2000 jsem prohlásil, že si uvědomuji jak milost „beletristické“ svobody, tak i svoji „vědeckou“ zodpovědnost, které mi při sepisování Haškových dobrodružství dovolily přiblížit se i k tomu, co bylo dosud skryté, ale nanejvýš pravděpodobně a překvapivě...

V části *Na útěku z monarchie* jsem navazoval na postavy a situace z *Osudů dobrého vojáka Švejka*. Příklad: Když jsem se jednou večer procházel po Mostu nad Litavou-Királyhidě, napadlo mě, že sexuální touha nadporučíka Lukáše po vdané Etelce Kákonyiové by měla být korunována nikoli Haškovou bitvou národů před železářstvím pana Kákonyiho, nýbrž orgií nad vinicí u Neusiedlerského jezera: V ateliéru nepřítomného fotografa se Etelka „vzdá“ nadporučíku Lukášovi, hejtmanu Ságnerovi a fotografovi výjevů Františku Strašlípkoví, a Hašek zatím sedí na kraji lesa v kupce sena a píše svou báseň *Királyhida*. Když jsem o tom vyprávěl ve

studiu Českého rozhlasu v Brně, setkala se to v režii s bouřlivým ohlasem a režisérka mi za sklem ukazovala rukou, ať vyprávím dál, že ani nebudou hrát Marš Radeckého....

Před zrodem 11. kapitoly *Cestou za polární září na Urale* jsem zase měl před sebou jen faksimile Haškova c. a k. kartotečního listu (z knihy *Jaroslav Hašek ve fotografii* z roku 1959) s poznámkou na konci: „Kriegsgefangen 24./9. 15 int. in Perm, Rußland“. Věděl jsem, že v Permu na Urale nebyl, že hroznou zimu 1915-1916 přežil v zajateckém táboře v Tockém na řece Samaře a později se na soutoku Samary a Volhy sprátelil s pětatiřetiletým gymnaziálním profesorem Nikolajem Pavlovičem Kanonykinem, sociálním revolucionářem, jeho šestnáctiletou neteří Oljou Ogoňok a jejím sedmnáctiletým přítelem a anarchistou Koljou Kočkurovem (počátkem 20. let známým expresionistickým spisovatelem Artomem Vesjolym). Na historicky reálném pozadí konce října 1915 jsem tedy fabuloval Haškův přesun ze zajateckého tábora in Kyjevě-Darnyci do Povolží...

Na základě určitých indicií, jako například Haškova ruský psaného dopisu Šuroččiným příbuzným do Ufy ze 22. 2. 22, jsem zpozorněl: zejména když mne básnička a prozaička Sylvie Richterová, profesorka bohemistiky na univerzitě v Římě, upozornila na číselnou magii v numerologii a v talmudu. Mimoto jsem předpokládal, že Šuročka a její matka Anna Andrejevna určitě musely znát některá pohanská i pravoslavná zaklínadla a kouzla uralských, sibiřských a zabajkalských národů... Bez tohoto „čarování“ bych sotva dokázal pochopit bojovnou čarodějnickou povahu Haškovy mladé rusko-baškirské družky Alexandry-Šury Lvové tak, jak jsem ji vylíčil v uralské Ufě, na Sibiři i v existenčním zápase v československém exilu.

Poté, co byly všechny ty tragikomické revoluce a diktatury na konci 20. století osvětleny a odtabuizovány v odborné literatuře a filmových dokumentech, kladl jsem si na prahu našeho video-audio-internetového věku opakovaně otázku, jak umocnit *Osudy humoristy Jaroslava Haška alias Švejka v říši carů a komisařů*.

Haškův kamarád Josef Lada přišel ve své době s vlastním řešením: nakreslil ke Švejkovým dobrodružstvím a Haškovým nesčetným humoreskám kolem tisícovky černobílých ilustrací. Vlastně to byl právě Ladův černobílý, mladý, mazaný a robustní Švejk s kulatým úplňkovitým obličejem a malými očky, který se prostřednictvím překladů *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války* dostal do celého světa, a nikoli onen Švejk, autorizovaný Haškem na obálku prvních švejkovských sešitů v Praze roku 1921, který se podobal spíše vyzáblému Frantovi Strašlipkovi, důstojnickému sluhovi nadporučíka Lukáše. Josef Lada tak ve dvacátých letech dvacátého století zvěčnil Haška — kterého měl dosud živě před očima jak v civilu, tak v uniformě — jako hlavního aktéra jeho textů.

Ve střední Evropě začátkem (třetího) tisíciletí

Pavel Gan

Obsah

NA ÚTĚKU Z MONARCHIE

1	Zasáhnutí pacifisty Haška do světové války	7
2	Překvapení u státní policie v Bartolomějské	16
3	Rozloučení s pražskou belle époque	20
4	U papageienregimentu v Českých Budějovicích	26
5	Sodoma a Gomora u Neusiedlerského jezera	32
6	K Rusům u Sokalu a šupem zpátky	43
7	Špiónem ve volyňských bažinách	53
8	Vykoupení	62

PROBUZENÍ V CARSKÉ ŘÍŠI

9	Probuzení pod ikonou divotvorce Mikuláše	75
10	Překvapení u carské ochranky v Kyjevě	82
11	Cestou za polární září na Urale	87
12	Jarní procitnutí nad řekou Samarou	96
13	Vyhlášení války císaři Františku Josefovi	103
14	Nadělení s Rasputinem	109

CESTOU KE SVĚTOVÉ ANARCHII

15	Haškova vzpoura v Café Podolskoje	117
16	Na ruské frontě bez ruské fronty	121
17	S Černou rukou na Schönbrunn!	131
18	Uprostřed rudé vichřice v Kyjevě	140
19	Na Kreml! Cestou k Jaklově české vuřtárně na Arbatu	149
20	Procitnutí jara na Volze	159
21	V černém vedru do Kazaně	170
22	Za carským pokladem po Volze	186
23	Na tajné misi ze Simbirsku do Bugulmy	196
24	Na cestě ke světové revoluci do Evropy	209
25	Za carským pokladem do tajgy	220
26	S rudými kovboji v zemi Čingischána	231
27	Rozloučení s Moskvou	250

DOMA V ČECHÁCH

28	Příjezd kremelského agenta Haška do Čech	261
29	Uprostřed „dívčí války“ v Praze	270
30	Na cestě k nesmrtelnosti	296

Má dobrodružství s Haškem a Švejkem	319
---	-----

Pavel Gan

**Osudy humoristy
Jaroslava Haška
v říši carů
a komisařů
i doma v Čechách**

Román — koláž
s kresbami Josefa Lady
a dobovými fotografiemi

*Z německého rukopisu přeložila
Alena Bláhová,
překlad autorizoval Pavel Gan.
Doslov Pavel Gan.
S kresbami Josefa Lady,
V. H. Brunnera, Františka Janouška,
Emila Artura Longena
a dobovými fotografiemi.
Obálka, vazba a grafická úprava
Boris Mysliveček.
Vydalo nakladatelství Atlantis
v Brně roku 2003
jako svou 228. publikaci.
Sazbu písmem Century připravil
Vladimír Ludva.
Vytiskla tiskárna Reprocentrum v Blansku.
Počet stran 328.
Tematická skupina 13.
Vydání první.*

*Knihy objednejte u svého knihkupce
nebo na adrese
ATLANTIS, spol. s r. o.
PS 374
602 00 Brno
e-mail: atlantis-brno@volny.cz*